

5.1 AZ 1970. ÉVI TISZAVÖLGYI ÁRVÍZ ÉS BELVÍZ ÁLTAL OKOZOTT KÁROK ÉS A HELYREÁLLÍTÁS

Murai Gyula¹

A Tisza völgyében 1970. év folyamán bekövetkezett rendkívüli méretű árvíz elleni védekezés eredményeként csaknem 1,7 millió ha terület, falvak százai, több nagy alföldi városunk, közel 200 milliárd Ft nagyságrendben kifejezhető népgazdasági érték menekült meg az árvíz pusztításától. (A Tiszavölgyi ármentesített terület jellemző adatai az *I. táblázatban* találhatóak.)

Az eredményes védekezés mellett azonban — elsősorban a romániai gátszakadások miatt — betört vizek által *előtört Szamos menti területeken*, továbbá a tartósan magas vízállások következtében az árvízvédelmi töltések mentett oldala mögött *feltört fakadóvizek* hatására — jelentős kár érte a népgazdaságot. A népgazdaságnak az árvíz által okozott terheit növelték a tavaszi hóolvadásból és a júniusi esőzésekből származó, az átlagosat jóval meghaladó méretű belvízkárok is. A károsodott állóeszközök helyreállításának többletköltségei, a közvetlen és járulékos védekezési költségek pedig további rendkívüli terheket jelentettek.

A károk és a költségek rendezése, a helyreállítás végrehajtása érdekében rendkívüli intézkedésekre volt szükség, mindenek előtt *a betört vizek visszavezetése* és ezzel kapcsolatban a befogadó vízfolyás szennyeződésének megakadályozása végett, továbbá *a károk felmérése és a helyreállítás megalapozása*, majd *végrehajtása* céljából.

A következőkben ennek a munkának jelentősebb mozzanatairól és néhány jellemző adatáról számolok be.

1. Vízvezetés, vízminőségvédelem

A vízzel előtört területeken az élet újraindulásának és a kárfelmérés, helyreállítás megkezdésének alapfeltétele volt a *vizek levezetése*.

A *Tisza—Szamos-közén* 10—15 km szélességben, a *Szamos—Kraszna-közén* 5—7 km szélességben gyűlt össze mintegy 390 millió m³-re becsült vízmennyiség. A Tisza aránylag gyors apadása lehetővé tette, hogy 2 nappal a víz betérése után *Olcsvaapátnál* — a Tisza—Szamos-köz legmélyebb pontjánál — az öreg Tisza zsilipjét megnyissák és ezzel megkezdődjék a *vizek levezetése*. Később a levezetés meggyorsítása érdekében a zsiliptól néhány száz méterre — összesen 300 méter hosszban — átvágták a Tisza bal parti töltését. A *Szamos—Kraszna-közi* előtéseik levezetése céljából a Szamos bal parti töltését nyitották meg. A *Túr menti* kisebb előtéseket a Túr bal partján (20 fm) és a Sáréger jobb partján (25 fm) végzett töltésmegnyitással vezették vissza.

¹ Murai Gyula mérnök, az Országos Vízügyi Hivatal tervezési főosztályának osztályvezető-főmérnöke (Budapest)

A Tiszavölgy ármentesített területének jellemző adatai

1. A Tisza és mellékfolyóinak ármentesített területe	2 804 880 kat. hold	
	1 614 096 ha	
2. Az ármentesített területen levő települések száma	369 db	
3. Az ármentesített területen élő lakosság száma	1 565 500 fő	
4. Az ármentesített terület (becsült) gazdasági értéke		
1960-ban	132–138 milliárd Ft	
1970-ben	174 milliárd Ft	
5. Fajlagos gazdasági érték		
1960-ban	46 700–49 300 Ft/kh	
	82 000–84 000 Ft/ha	
1970-ben	62 200 Ft/kh	
	109 500 Ft/ha	
6. Az ország nemzeti vagyona	kb. 1300–1400 milliárd Ft	
7. Az ármentesített terület nemzeti vagyona az ország egészének	12–13%-a	
8. Az ármentesített terület nemzeti vagyonának megoszlása		
Mező- és erdőgazdaság	15%	
Ipar	35–36%	
Közlekedés	8–9%	
Kereskedelem	2–3%	
Vízgazdálkodás	4–5%	
Lakóépületek	20–22%	
Egyéb	15–16%	
9. Feltételezett töltésszakadások esetén előállható kár, illetve helyreállítási költség		
<i>Feltételezett szakadás helye</i>	<i>Kár</i>	<i>Helyreállítási költség</i>
		<i>millió Ft</i>
Tiszabecs	200	240
Tivadar	890	1060
Záhony	4150	5200
Cigánd	700	850
Egyek	2800	3360
Zalota	5630	7490
Kőrtvélyes	2980	3960
Makó	3160	4200
Szeghalom	1370	1640
Körösladány	1370	1640
Foki-híd	170	200
Sarkad	200	230

Nagy segítséget nyújtottak az elöntött területek gyors vízmentesítéséhez az oda irányított közepes és nagy teljesítményű, szállítható *szivattyúk*, melyek száma csúcsideszakban 63 db volt, 15 m³/s teljesítménnyel. *A víz nagy tömegének visszavezetése ily módon 10 nap alatt megtörtént.* A még visszamaradt pangó vizek eltávolítását a vízi társulatok víztelenítő brigádjai végezték kisebb teljesítményű, könnyen mozgatható szivattyúikkal és vízlevezető árkok kialakításával.

A vizek visszavezetésével egyidejűleg előtérbe kerültek a *vízminőségvédelmi feladatok* is. A mezőgazdaság egyre növekvő mértékű műtrágya és növényvédőszer felhasználása következtében — a csapadék kimosó hatására — árvízmentes időszakokban is fokozódik a felszíni vizek szennyeződése. Az árvíz által elöntött területeken részben a talaj további kimosódása, részben a növényvédőszer raktárak elöntése révén a lefolyó víznek vegyszerekkel való dúsulása veszélyezteti a víz visszavezetési helye alatt fekvő vízhasználatokat és lehetetlenné teheti a felszíni vízből történő ivóvízellátást.

Ez a veszély a Szamos menti területekről való vízvisszavezetés esetén nagymértékben fennállt, különösen *Szolnok* város vízellátása tekintetében. Szükségessé vált ezért a vízmintavételek és ezek vizsgálatának megszervezése. A Tiszán *Vásárosnamény, Záhony, Tokaj, Tiszaörvény, Solnok, Csongrád* és *Algyő* szelvényében, a Maroson *Makónál*, a Bodrogon *Tokajnál* volt rendszeres vízmintavétel. A Szamos menti elöntött területekről helikopterrel gyűjtöttek mintákat, majd a víz levonulása nyomán az elöntött méregraktárak közelében levő vízfelületeket is megvizsgálták.

Kémiai vizsgálat céljára többségében 4, de legalább 24 óránként, *peszticidek vizsgálatára* általában 24 óránként vettek vízmintát. A kémiai vizsgálat során a nitrát, ammónia és foszfát mennyiségét és a vízminta eredeti ülepített O₂ fogyasztását mérték. A peszticidek megállapítása során vizsgálták a minták Aldrin, Dieldrin, Lindán, DDT, Antracén-százalék, olaj- és foszforészter, valamint DNOC tartalmát. Az árvízzel elöntött területeken vett vízminták közül *maximális szennyezettséget a május 18-án, Csenger térségében vett minta mutatott* (Aldrin 2,4; DDT 1,0; Dieldrin 0,4; Lindán 0,4 gamma/liter). A Tisza-vízében mért peszticid szennyezés egyszerű sem volt veszélyes mértékű a szolnoki ivóvízellátásra.

Az árvíz által elöntött Szamos menti területeken szerzett tapasztalatok értékesek voltak az Alsó-Tisza-vidék és a Körösvölgy veszélyeztetett területein a megelőző intézkedések megtételére, a vegyszer-raktárak készletállományának felmérésére, egyes esetekben biztonságba helyezésére.

2. A károk felmérése és értékelése

Az *Országos Vizgazdálkodási Bizottság* 1970. május 26-án az árvíz okozta károk felmérése (megtérítése) és helyreállítási munkák megindítása céljából *Országos Helyreállítási Albizottságot* hozott létre: a kárfelméréssel (kártalanítással) és a helyreállítási munkákkal összefüggő gazdasági és államigazgatási kérdések vizsgálatára, ezekkel kapcsolatos állásfoglalások kialakítására, valamint a több minisztériumot (országos hatáskörű szervet) és a tanácsokat érintő feladatok összehangolására. Az Albizottságot a feladatok végrehajtásában érdekelt minisztériumok, főhatóságok és társadalmi szervek képviselőiből alakították meg.

A védekezés időtartama alatt csupán tájékoztató jellegű *kárbecslések* készül-

hettek, a szervezett *kárfelmérésre* a vizek levonulása után kerülhetett sor. Az Albizottság kidolgozta a felmérés és az azzal összefüggő adatszolgáltatás szervezett rendszerét és nyomtatványanyagát.

Az adatszolgáltatást a károk keletkezésével és a helyreállítással érintett *ágazati minisztériumok* végezték, melyek az adatgyűjtéshez igénybe vették területi szerveiket, a szakmai irányításuk alá tartozó tanácsai szakigazgatási szerveket, valamint indokolt esetben egyéb intézményeket és szerveket is.

A káradatok összegyűjtése a Tiszavölgyi ár- és belvizek által érintett *Bács-Kiskun, Borsod-Abaúj-Zemplén, Csongrád, Hajdú-Bihar, Heves, Szolnok, Szabolcs-Szatmár* megyékre és *Szeged* városra terjedt ki. Az érintett települések jegyzékét az OVH bocsátotta rendelkezésre. A felmérés a természetes egységben és forint értékben kifejezett káradatok megállapítása mellett kiterjedt az *újjáépítési*, illetve *helyreállítási* költségek megbecslésére is.

A kárfelmérés olyan tételeinél, amelyeknél az Állami Biztosító adatokkal rendelkezett, illetőleg kárfelmérést végzett, ezekre az adatokra kellett támaszkodni. Azoknál a tételeknél, amelyeknél az Állami Biztosító adatai — a biztosítási feltételek szerint nem teljesértékűek és így nem egyenlők a népgazdasági kárral — az adatszolgáltató szerv a Biztosító adatait korrigálta. A legjelentősebb korrekciók a *növénytermelési károknál* kellett végrehajtani.

Az Állami Biztosító minősítési gyakorlata ugyanis az árvíz kár és belvíz kár fogalmát nem minden esetben a műszaki meghatározások szerint alkalmazza. Az OVH-nak a Biztosítóval történt megállapodása alapján kiadott rendelkezése szerint pedig egyes területeken bekövetkezett károkat *a térítés szempontjából előnyösebb árvíz kárnak* kellett minősíteni, annak ellenére, hogy *műszaki szempontból belvíz kárnak* tekintendők. Ezek olyan területek, ahol azért keletkezett belvízelöntés, mert a befogadó magas vízállása miatt vagy árvízvédelmi biztonsági szempontból a belvizek nem tudtak kellő időben a befogadóba jutni. Az előbbieknél a kárfelmérés adatait — a vízügyi igazgatóságok által végzett felülvizsgálat alapján — helyesíteni kellett.

A korrekció kimunkálása azt eredményezte, hogy a mezőgazdaság növénytermelési kárai közül a felmérés szerint kimutatott

229 ezer ha területből, ill. 1195 millió Ft *árvíz kárból*

92 ezer ha-t, ill. 566 millió Ft-ot *belvíz kárnak* kell tekinteni.

A biztosítási térítés szempontjából figyelembe veendő hullámtéri károkat is felmérték. A hullámtéren keletkezett 296 millió Ft növénytermelési kár műszaki szempontból ugyancsak nem tekinthető árvíz kárnak, a hullámtéri művelésnek számolnia kell az időszakos elöntés kockázatával.

Az elvégzett felmérések és a végrehajtott korrekciók alapján *a károk és költségek összesítő adatait a II., az állóeszközökben és forgóeszközökben keletkezett károk összegét ágazatonkénti megoszlásban a III., az állóeszköz károkat természetes egységben a IV., a mezőgazdasági forgóeszköz károk részletezését a V., a növénytermelési károk területi adatait a VI. táblázatban* foglaltuk össze.

Az *árvíz által okozott károk* 75%-a Szabolcs-Szatmár megyében keletkezett. Itt a legnagyobb mértékű károsodás az épületeket, elsősorban a *lakóépületeket* érte. Viszonylag avult, gyenge műszaki állapotú, jórészt elégtelen alapozású, vályogfalú épületek pusztultak el.

Az árvíz következtében összesen 5438 db lakás semmisült meg vagy vált lakhatatlanná, ebből 4385 lakás pusztulását a szamosháti árvíz okozta. További

II. táblázat

Károk és költségek összesítő adatai

Megnevezés	Árviz miatt			Belvíz miatt	Összesen
	Szabolcs-Szatmár megyében	a Tiszavölgy egyéb területén	összesen		
<i>I. Károk</i>					
Állóeszköz	745,7	406,7	1152,4	657,2	1809,6
Forgóeszköz	74,4	15,5	89,9	107,9	197,8
Növénytermelés	315,4	21,6	337,0	2073,5	2410,5
Személyi ingóságok	132,4	0,7	133,1	4,9	138,0
Összesen:	1267,9	444,5	1712,4	2843,5	4555,9
Növénytermelés hullámtéri kára	101,9	189,8	291,7	—	291,7
<i>II. Költségek</i>					
Védekezés	110,0	743,0	853,0	167,3	1020,3
Át- és visszatelepítés	21,7	27,1	48,8	1,0	49,8
Helyreállítási többletköltség	1034,2	122,7	1156,9	514,4	1671,3
Túr—Szamos közli lokalizációs töltés	80,0	—	80,0	—	80,0
Védekezéshez beszerzett állóeszközök	14,0	50,0	64,0	—	64,0
Építőanyag-forgalmazás	43,0	—	43,0	—	43,0
Építőanyagszállítás	30,0	—	30,0	—	30,0
Építőtáborok	4,0	—	4,0	—	4,0
Települések áthelyezése	172,0	—	172,0	—	172,0
Összesen:	1508,9	942,8	2451,7	682,7	3134,4

2465 db lakás kisebb-nagyobb rongálódást szenvedett az árviz miatt, melyből Szabolcs-Szatmár megyében 2361 db volt. A hullámtéren 111 db lakás semmisült meg és 149 db szenvedett rongálódást, míg a töltés mentett oldalán a 10 m-es építési tilalmi sávon belül 378 házat kellett lebontani. A helyreállítható épületek közül 998 db-nak az újjáépítését nem engedélyezték különböző okok miatt: avultság miatt 186, szakszerűtlen építési mód miatt 199, tartósan magas talajvízállás miatt 521 és hatóságilag elrendelt áttelepítés miatt 92 db lakóépület nem volt újjáépíthető eredeti helyén.

A közvetlen árvízkárt szenvedett *mezőgazdasági terület* 95 ezer kat. hold = 57,4 ezer ha (az összes védett területnek 2,4%-a). Ezen kívül 44 ezer kat. hold területen keletkezett árvíz kár a fakadóvizekből és buzgárokból.

A *közlekedési ágazat* állóeszközei közül a főközlekedési utak és a hírközlő hálózat szenvedte a legnagyobb kárt, de jelentős a tanácsok kezelésében levő utakat és műtárgyakat ért kár is.

**Állóeszköz- és forgóeszközkárok ágazati megoszlásban
millió Ft-ban**

Megnevezés	Árvíz miatt						Belvíz miatt		Összesen	
	Szabolcs-Szatmár megyében		a Tiszavölgy egyéb területén		összesen		kárr	helyreáll. többlet- költség	kárr	helyreáll. többlet- költség
	kárr	helyreáll. többlet- költség	kárr	helyreáll. többlet- költség	kárr	helyreáll. többlet- költség				
1. Állóeszközök										
Lakások	355,4	349,8	84,9	87,9	440,3	437,7	485,5	440,1	925,8	877,8
Középületek	5,6	6,8	—	—	5,6	6,8	0,8	0,3	6,4	7,1
Közlekedés	221,9	429,6	100,7	12,1	322,6	441,7	75,0	24,2	397,6	465,9
Ipar	11,8	54,6	3,7	0,6	15,5	55,2	7,2	0,7	22,7	55,9
Kereskedelem	4,2	23,3	0,9	—	5,1	23,3	9,8	15,7	14,9	39,0
Művelődésügy	23,3	54,9	1,5	1,7	24,8	56,6	6,4	7,1	31,2	63,7
Egészségügy	9,6	12,7	1,2	6,9	10,8	19,6	—	—	10,8	19,6
Vízgazdálkodás	61,3	—	210,6	—	271,9	—	45,0	—	316,9	—
Mezőgazdaság	52,6	102,5	3,2	13,5	55,8	116,0	27,5	26,3	83,3	142,3
1. Állóeszközök összesen:	745,7	1034,2	406,7	122,7	1152,4	1156,9	657,2	514,4	1809,6	1671,3
2. Forgóeszközök										
Közlekedés	0,3		0,4		0,7		0,3		1,0	
Ipar	2,8		1,0		3,8		80,1		83,9	
Kereskedelem	5,3		0,6		5,9		1,9		7,8	
Művelődésügy	7,5		—		7,5		1,1		8,6	
Egészségügy	1,8		0,3		2,1		—		2,1	
Tanácsok	3,1		0,1		3,2		4,0		7,2	
Vízgazdálkodás	9,8		2,7		12,5		1,7		14,2	
Mezőgazdaság	43,8		10,4		54,2		18,8		73,0	
2. Forgóeszközök összesen:	74,4		15,5		89,9		107,9		197,8	

Állóeszközök természetes egységben

Megnevezés	Mennyiségi egység	Árvíz miatt						Belvíz miatt		Összesen	
		Szabolcs-Szatmár megyében		a Tiszavölgy egyéb területén		összesen		meg-sem-misült	meg-rongá-lódott	meg-sem-misült	meg-rongá-lódott
		meg-sem-misült	meg-rongá-lódott	meg-sem-misült	meg-rongá-lódott	meg-sem-misült	meg-rongá-lódott				
<i>Mezőgazdaság</i>											
Szarvasmarha istálló	férőhely	7777	4030	231	615	8008	4 645	332	851	8 340	5 496
Sertéstartási épület	férőhely	5106	7149	80	25	5186	7 174	20	820	5 206	7 994
Juhtartási épület	férőhely	4351	6956	—	3051	4351	10 007	500	3503	4 851	13 510
Szőlő ültetvény	ha	8	—	9	57	17	57	100	24	117	81
Gyümölcs ültetvény	ha	697	1525	133	288	830	1 814	623	113	1 453	1 925
<i>Közlekedés</i>											
Főközlekedési út	km	—	356	—	183	—	539	—	—	—	539
Tanácsi kezelésű út	km	—	11	—	25	—	36	—	241	—	277
Üzemi út	km	—	9	—	8	—	17	—	60	—	77
Utak műtárgyai	db	6	20	2	33	8	53	17	335	25	388
Vasútvonal	km	—	4,6	—	—	—	4,6	—	2,8	—	7,4
Vasúti műtárgy	db	—	2	—	1	—	3	—	—	—	3
Hírközlő vezeték	km	—	183	—	1	—	184	—	—	—	184
Elektromos vezeték	km	—	0,3	3	—	3	0,3	—	—	3	0,3
Üzemi épület]	m ²	258	572	232	200	490	772	—	—	490	772
<i>Kereskedelem</i>											
Üzemi épület	m ²	—	—	51	20	51	20	—	167	51	187
Áruház, bolt	m ²	371	1760	52	—	423	1 760	1685	3071	2 108	4 831
Vendéglátóipari épület	m ²	440	1609	—	228	440	1 837	271	2990	711	4 827
Egyéb épület	db	6	—	—	—	6	—	—	1	6	1
<i>Művelődésügy</i>											
Oktatási épület	tanterem	17	107	—	74	17	181	4	100	21	281
Gyermek intézmény	férőhely	290	788	34	603	324	1 391	45	439	369	1 830
Diákotthon	férőhely	180	—	—	—	180	—	—	575	180	575
Egyéb épület	db	11	28	1	1	12	29	—	6	12	35
<i>Egészségügy</i>											
Kórház	ágy	—	270	—	22	—	292	—	—	—	292
Orvosi rendelő	db	19	10	3	—	22	10	—	—	22	10
Egyéb létesítmény	db	2	4	40	3	42	7	—	—	42	7
<i>Lakás</i>											
Személyi tulajdon	db	4350	1514	1050	847	5400	2 361	5488	4265	10 888	6 626
Állami tulajdon	db	35	92	3	12	38	104	1	10	39	114
<i>Közigazgatási épületek</i>	db	15	22	—	1	15	23	1	69	16	92

Mezőgazdasági fogóeszköz-károk

Megnevezés	Mennyiségi egység	Árvíz miatt			Belvíz miatt	Összesen
		Szabolcs-Szatmár megyében	a Tiszavölgy egyéb területén	összesen		
Szarvasmarha	db	254	20	274	—	274
Sertés	db	1 109	261	1 370	—	1 370
Juh	db	1 842	50	1 892	49	1 941
Baromfi	db	4 125	446	4 571	32 728	37 299
Szálatakarmány	q	55 434	15 250	70 684	99 422	170 106
Szemes takarmány	q	10 974	2 584	13 555	13 942	27 497
Alomszalma	q	34 197	26 611	60 808	11 299	72 107
Szervestrágya szarvasban	q	254 039	27 330	281 369	10 000	291 369
Műtrágya	q	26 156	2 730	28 886	10 864	39 750

Megjegyzés: Csak a mezőgazdasági nagyüzemek adatai

A vizgazdálkodási létesítményekben az árvíz kár túlnyomó része a védelmi művekben, kisebb részben a szamosháti települések vízműveiben és kútjaiban keletkezett.

Az ipar, a belkereskedelem, a művelődésügy és az egészségügyi ágazat állóeszköz kára aránylag nem jelentős.

A belvíz összesen 9764 db lakásban okozott kárt, amelyekből 5489 semmisült meg, illetve vált lakhatatlanná. A megsemmisült lakások mintegy 40%-a, Csongrád, 19%-a pedig Békés megyében van. A megrongálódott épületekből 418 db újjáépítését nem engedélyezték a következők szerint: belvízjárásos terület miatt 163, avultság miatt 69, szakszerűtlen építési mód miatt 152, tartósan magas talajvíz-állás miatt 31 és a tanyarendszer felszámolása miatt 3 db lakóépületet nem építették újjá a korábbi helyén.

A belvízkárt szenvedett mezőgazdasági terület 656,4 ezer kat. hold, amely keletkezési ok szempontjából három csoportba sorolható:

	Elöntött terület ezer hektár	Kár millió Ft
Felszíni csapadékból származó belvízelöntés	170	1 577,6
Tartósan magas talajvíz-állás	115	700,0
Árvízzel összefüggésben keletkezett belvízi elöntés (a befogadó magas víz-állása miatti szivattyúzási tila- lom, késleltetett vízlevezetés, kény- szertárolás)	92	565,9
Összesen:	377	2 843,5

VI. táblázat

A növénytermelést ért károk területi adatai

1000 hektár

Árvíz miatt károsult

Szabolcs-Szatmár megyében	54,7
A Tiszavölgy egyéb területein	25,3

Összesen: 80,0

Hullámtéri károsult terület

Szabolcs-Szatmár megyében	13,1
A Tiszavölgy egyéb területein	43,9

Összesen: 57,0

Belvíz miatt károsult

Összes károsult terület	514,9
-------------------------	-------

A károsult terület kultúránkénti megoszlása:

Megnevezés	Árvíz miatt			Hullámtéren	Belvíz miatt	Összesen
	Szabolcs-Szatmár megyében	a Tiszavölgy egyéb területén	összesen			
	károsult terület 1000 hektár					
Bevetett terület	30,2	7,9	38,1	22,6	233,8	294,5
Rét, legelő	13,2	8,3	21,5	18,4	35,1	75,0
Megművelt, de be nem vetett	6,7	4,4	11,1	13,5	74,1	98,7
Részleges (foltos) kipsztlulás	0,6	4,5	5,1	2,0	32,9	40,0
Erdő	—	0,1	0,1	—	0,1	0,2
Szőlő	—	—	—	—	0,5	0,5
Gyümölcs	4,0	0,1	4,1	0,5	1,4	6,0
Összesen:	54,7	25,3	80,0	57,0	377,9	514,9

A belvízkároknak mintegy 50%-a a tavaszi hóolvadásból, a Tiszavölgyi árvíz megelőzően keletkezett.

A megsemmisült lakóépületekben keletkezett kár átlagosan 70 000 Ft, míg az újjáépítés átlagos költsége ennek több mint kétszerese: 150 000 Ft. A megrongálódott lakások átlagos helyreállítási költsége 25 000 Ft. A mezőgazdasági területet ért kár átlagosan 5200 Ft/ha.

A keletkezett károkon felül a védekezés során és a helyreállítás kapcsán további költségek is felmerültek. Ezek: a védekezés közvetlen költségei (árvízvédekezés: 853 millió Ft, ebből 738 millió Ft az OVH szerveinél, 115 millió Ft a fegyveres testületeknél; belvízvédekezés 167,3 millió Ft); a lakosságnak a veszélyeztetett

területekről való ideiglenes áttelepítési és visszatelepítési költségei 49,8 millió Ft összegben; az állóeszközöknek magasabb színvonalon történő helyreállításából eredő többletköltségek 1671,3 millió Ft összegben, amely az állóeszközkárnak 93%-a; a Túr—Szamos-közi lokalizációs töltés építésének megkezdéséhez szükséges összeg; a védekezés során beszerzett állóeszközök (gépek, berendezések) költsége; a lakóépületek helyreállításához szállított építőanyagok forgalmazásának és szállításának olyan költségei, amelyek nem háríthatók át a lakosságra; az építőtáborok fenntartásának a kivitelezőktől meg nem térülő költségei; az árvízveszély miatt megszüntetésre került települések (Komlódótfalu, Nagygyéc, Garbolc, Kishódos, Nagyhódos) áttelepítésével kapcsolatos többletköltségek.

3. A károk pénzügyi rendezése

A károk helyreállítása érdekében megmozdult az ország egész társadalma, a lakosság, a társadalmi szervek, a gazdálkodó szervek egyaránt. A társadalom önkéntesen és gyorsan sietett az árvízkárosultak segítségére. A Magyar Vöröskereszt gyűjtőszámlájára a lakosság önkéntes adakozásából 341 millió Ft folyt be, a külföldi adományok értéke 44 millió Ft volt. Az árvíz sújtotta vidékek lakossága rövid időn belül gyorssegélyt, később ingóságaik pótlására, lakóépületeik helyreállítására jelentős összegű, vissza nem térítendő pénzsegélyt kapott. Segélyezésre összesen 355 millió Ft-ot fizettek ki.

A lakosságot ért károk rendezésére és a helyreállításra a társadalmi segítyen kívül az Állami Biztosító mintegy 110 millió Ft kártérítése és 1,4 milliárd Ft nagyságrendű kamatmentes építési kölcsön állt rendelkezésre.

A közületek és a mezőgazdaságot ért károk rendezésére 3,5 milliárd Ft gyűlt össze különböző forrásokból (Állami Biztosító kártérítése, gazdálkodó szervek befizetései, tanácsi fejlesztési tartalékkeret, az egyes tárcák költségvetési megtakarításai, az OKISZ, SZÖVOSZ és a TOT területén a szövetkezeti mozgalom keretében történt segítségnyújtás).

Az állami és tanácsi tulajdonban levő épületekben, létesítményekben keletkezett károk, illetve a helyreállítás költsége az előbb ismertetett összegből teljes egészében megtérült.

A növénytermelés kára csak részben — kb. 50%-ban — térült meg. A felmérések és a károk minősítése szerint az Állami Biztosító térítésein kívül a mezőgazdasági nagyüzemek részére az állami költségvetés is vállalt terheket.

4. A helyreállítás és újjáépítés

A helyreállítás és újjáépítés munkáját 1970. május 26. és július 30. között az Országos Vízgazdálkodási Bizottság keretében létrehozott Országos Helyreállítási Albizottság és a Területi Albizottságok irányították. Augusztustól kezdődően az épületkárok helyreállítását külön kijelölt Kormánybiztos irányította az érdekelt tárcák és a Szabolcs-Szatmár megyei Tanács V. B. által kijelölt egyszemélyi megbízottakból álló Operatív Bizottság útján. Az épületkárok körén kívül eső károk helyreállításáról pedig az érdekelt tárcák önállóan gondoskodtak.

a) Visszatelepülés, ideiglenes elhelyezés

Az Albizottság első intézkedései a Szabolcs-Szatmár megyei árvízújtotta területen a lakosság életfeltételeinek és az ott működő intézmények és üzemek munkafeltételeinek biztosítására irányultak.

A terület egészségügyi rendbetételének érdekében az *Egészségügyi Minisztérium* illetékes szervei intézkedtek: a víz levonulása utáni *egészségügyi munkálatok elvégzéséről* (fertőtlenítés); az érintett lakosság és a területen működő mentő alakulatok *védőoltással való ellátásáról*; az *egészségügyi ellátás megszervezéséről*; az *ivóvíz-kutak fertőtlenítéséről*.

A visszatelepítéssel kapcsolatos átmeneti vízellátást — a vízművek és kutak újbóli üzembe helyezéséig — a vízügyi szolgálat és a honvédség együttesen biztosították az ország különböző területeiről odairányított 21 db víztisztító berendezéssel. A víz tisztítására, tárolására összesen 53 db — 235 m³ együttes térfogatú — vízállító gépkocsi és 180 db műanyag tartály állt rendelkezésre.

A nagymértékű épületpusztulás miatt gondoskodni kellett a visszatelepült lakosság és közintézmények ideiglenes elhelyezéséről. Erre a célra több minisztérium intézkedett vállalatainál barakkok, sátrak szállítása iránt.

Átmenetileg ingyenes közétkeztetést szerveztek a területen, majd ideiglenes kereskedelmi hálózatot hoztak létre és megszervezték az élelmiszerellátást.

Gondoskodtak a munkaképtelen öregek és gyermekek elhelyezéséről.

Az élet megindításához szükséges, a lakosság adományaiból származó gyorssegélyeket (pénz, ruhanemű, takaró stb.) a Magyar Vöröskereszt soronkívül a károsultak rendelkezésére bocsátotta.

b) A helyreállítási munkák megindításának előkészítése

Az Albizottság koordináló tevékenysége keretében az illetékes szervek intézkedtek: az *utak, műtárgyak, a vasút helyreállításának azonnali megkezdéséről*; terület *állatállományának* más területre történő *átirányításáról*, a *takarmány és vetőmagellátásról*; a honvédségnek és a polgári védelmi alakulatoknak a *romok eltakarításában és a lakosság ellátásában való közreműködéséről*; a *járványok és megbetegedések megelőzése érdekében a fertőzési góccok lokalizálásáról és felszámolásáról*; *nyári ijjúsági építőtáborok megszervezéséről*; a terület kárfelmérési és településrendezési munkáihoz műszaki erők kirendeléséről.

A helyreállítási és újjáépítési feladatok végrehajtásának elősegítésére több jogszabályi intézkedésre is szükség volt. Így többek között: az árvíz- és belvízkárok felméréséről, megállapításáról és rendezéséről, az újjáépítéshez nyújtandó kamatmentes kölcsön összegének a felemeléséről, a kivitelezési jogosultság egyes korlátozásainak feloldásáról, a kisajátítási eljárás alkalmazásáról, a kivitelezési munkák meggyorsításáról (úgy, hogy lakásonként legalább egy lakóhelyiség és konyha 1970. november 10-ig lakhatóvá, illetve használhatóvá váljék), a kivitelező szervezetek munkaügyi, bérgazdálkodási kérdéseinek rendezéséről, a kedvezményes helyreállítási és újjáépítési építőipari árak megállapításáról kellett új jogszabályokat alkotni.

Az árvízkatasztrófa következtében a Tisza—Szamos között károsult 5 településben az újjáépítést — a megépítésre kerülő határmenti lokalizációs töltés miatt — nem lehetett megengedni, ezért gondoskodni kellett az áttelepülés műszaki feltételeinek (telekkitűzés, útépítés, víz- és elektromos energiaellátás) biztosításáról.

e) A helyreállítási munkák szervezése és lebonyolítása

A károk helyreállítása és az újjáépítés a szamosháti területeken jelentette a legnagyobb feladatot. A helyreállításban érdekelt tárcák, tanácsok és társadalmi szervezetek itt kifejtett főbb tevékenysége a következőkben foglalható össze:

Az *Építésügyi és Városfejlesztési Minisztérium* kidolgoztatta a területrendezési terveket. Telekosztási és szabályozási tervet készítettek 23 községre, egyszerűbb szabályozási terv készült 9 településnél, míg az újjáépítés az árvíz előtti állapot figyelembevételével indulhatott meg 8 községben. A lakóépületek újjáépítésére ajánlott tervek készültek 5 változatban, további két változatban pedig helyi típusú tervek. Biztosította az újjáépítéshez szükséges kivitelezői kapacitást. Kijelölte a kivitelezési munkákhoz szükséges tömeganyagok vasúti fogadóállomásait, elkészítette a folyamatos szállítás programját.

A Tisza—Szamos közti lakóépületek helyreállításához felhasznált főbb anyagok mennyisége: égetett téglá 66 millió db; falazó-blokk 40 millió db; kavics 350 ezer m³; cement 70 ezer tonna; vasbeton áthidaló 25 ezer db; cserép 1 millió db.

A vasúton szállított anyagmennyiség mintegy 70 ezer vagon volt.

A *Közlekedési- és Postaügyi Minisztérium* gondoskodott a helyreállításhoz szükséges vasúti és közúti eszközökről, helyreállította a károsodást szenvedett vasútvonalakat, iparvágányokat épített a tömeganyagok fogadó-állomásain, elvégezte a közutak ideiglenes helyreállítását, tervet készített a megye úthálózatának rekonstrukciójára, helyreállította a postai forgalmat.

A *Mezőgazdasági és Élelmezésügyi Minisztérium* intézkedett a félbemaradt mezőgazdasági beruházások folytatásához, és a károsult épületek újjáépítéséhez szükséges kivitelezői kapacitás biztosítása iránt. Gondoskodott az elöntött területek másodvetés útján történő, minél nagyobb arányú hasznosításáról, az állattalomány takarmányellátásáról.

Az *Országos Vízügyi Hivatal* az ideiglenes vízellátás biztosítása után elvégeztette a meghibásodott, elszennyeződött, esetenként fertőzött létesítmények (vezetékek, kutak) helyreállítását. Ennek során 3 községi kisvízmű kútjának és további 220 db fúrt közkútnak újbóli üzembe helyezését kellett lehetővé tenni. Elkészítette az árvízújtotta terület településhálózata korszerű vízellátásának fejlesztési programját és megkezdte annak végrehajtását. Ennek során 20 település kapott közműves vízellátást és 20 településben, a meglévőknél felül, további fúrt kutakat létesítettek. A fejlesztési program keretében a központi vízművekről ellátott lakosság száma a korábbi 1500 főről 30 000 főre emelkedett. A terület lakosságának 85%-a kap közműves vizet, ami országosan is kiemelkedő ellátottsági szintet jelent. Meghatározott ütemterv szerint elvégeztette a megrongálódott védelmi létesítmények helyreállítását, és megkezdte — a Szamos—Túr köze védelmi biztonságának fokozása érdekében — a határmenti lokalizációs árvízvédelmi töltés építését.

A *Magyar Kommunista Ifjúsági Szövetség* ifjúsági taborokat létesített az építőanyag-termelés, az anyagkirakodás és a kivitelezés elősegítése érdekében.

A *Magyar Vörös kereszt* társadalmi gyűjtés keretében gondoskodott az arra rászorultak anyagi támogatásáról.

Az előbbieken felsoroltakon kívül a helyreállítás és újjáépítés feladatában szinte valamennyi tárca, főhatóság, társadalmi szerv részt vett. Nagy segítséget

nyújtottak a helyreállításban a helyi társadalmi és tanácsi szervek mind az előkészítés, mind a végrehajtás során.

Az árvíz és belvíz által sújtott *egyéb tiszamenti területeken* a károk helyreállítása *nem igényelt lényeges központi irányítást*, illetve beavatkozást, minthogy a károsodás nem jelentkezett olyan koncentráltan, mint Szabolcs-Szatmár megyében és a károk döntő részét a belvíz okozta. Csupán egyes területeken kellett központilag intézkedni az anyagellátás és kivitelezési kapacitás biztosítása végett.

A helyreállítás és újjáépítés érdekében tett intézkedések eredménye volt az, hogy a Tisza—Szamos közében már 1970 év végére beköltözhetővé vált 4600 új, korszerűen felszerelt lakóépület. E területen a lakóépületek és a középületek helyreállításának egy része, a közműves vízellátás korszerűsítése és fejlesztése 1971-ben, az úthálózat rekonstrukciója 1972-ben fejeződik be. A Tiszavölgyi védelmi művek rongálódásainak helyreállítása 1970—71-ben, a belvíz által megrongált épületek újjáépítése 2—3 év alatt történik meg.